

# KAYIP YÜZÜNDEN KAZANÇ 1936

Mahmut Yesari 1895-1945

## GENEL BAKIŞ

*“Kaleminden kazanan yazar”lar arasında değerlendirebileceğimiz Mahmut Yesari, hayatı boyunca geçimini yazdığı eserlerden kazanmıştır. Bu nedenle edebiyatın çok çeşitli mecralarında kalem oynatmış ve çok sayıda eser kaleme almıştır. Dönemindeki diğer yazarların aksine belirli bir zümre için yazmamış, toplumsal sorunları kendine has bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu bakış açısının en dikkate değer ürünü, Türk Edebiyatı Tarihi'nin ilk işçi romanı olan “Çulluk (1927)” adlı eseridir. Bunun yanı sıra çok sayıda eser kaleme almış olan her yazar gibi yer yer tekrara düşmüş, bazı eserlerinde dikkate değer bir estetik seviye yakalayamamıştır. En nihayetinde yazarın en dikkat çekici yönü, yaptığı çok keskin karakter analizleri ve gözlemleridir. Yazar bu gözlem gücünü, sıradan yaşamın, eğlence hayatının bizzat içerisinde geçirdiği, ardından verem hastalığıyla sonlanmış olan yaşam tarzından almıştır.*

Mahmut Yesari'nin Fransızcadan Türkçeye uyarladığı bir eser olan “Kayıp Yüzünden Kazanç”ın hangi yazardan uyarlandığı bilinmemektedir. Eser, 1961 yılında Ankara Öğretmen Dergisi Yayınları tarafından tekrar basılmıştır. Aile ve komşuluk ilişkileri ekseninde gelişen bir komedidir. Yaşlı ve bitkin bir kadın olan Fatma Teyze'nin yeni bir hizmetçi arayışının sonunda yaşadığı maddi kaybın, kendisine kazandırdığı ailevi bağlar konu edilmektedir.

## KİŞİLER

**Fatma Teyze** Kendisine bakamayacak kadar yaşlı ve bitkin bir kadın olan Fatma Teyze, yalnız başına yaşamaktadır. Yakın bir zamanda hizmetçisi de kendisini bırakınca, büsbütün karamsarlığa düşmüştür zira yeni bir hizmetçinin kendisine alışıp huylarını tanınması imkânsız gibidir. Yine de bir hizmetçi bulmak zorunda olan Fatma Teyze, bu konuda Ayşe Komşu'dan yardım alır. Komşu'nun yardımı, Fatma Teyze'ye ummadığı bir kazanç sağlayacaktır.

**Ayşe Komşu** Fatma Teyze'nin yardımsever komşusu Ayşe, onun yeni bir hizmetçi bulması için elinden geleni yapar. Fatma Teyze'ye en iyi bakacak kişinin, onun uzaktan akrabası Zeynep olduğunu düşünmektedir. Ancak Zeynep'in annesiyle kavgalı olan Fatma Teyze, Ayşe Komşu'nun bu tavsiyesini hoş karşılamaz.

**Zeynep** Fatma Teyze'nin amcasının torunudur. Yoksul bir yaşam sürmekte olan Zeynep'in annesi Hürmüz, Fatma Teyze'yle kavgalıdır. Bu nedenle ne Zeynep Fatma Teyze'yi ne de Fatma Teyze Zeynep'i daha önce görmüştür. Ancak Ayşe Komşu'nun planı, bu iki uzaktan akrabayı bir araya getirecektir.

**Nezik** Fatma Teyze'nin hizmetçi arayışında kendisine arkadaşları tarafından gönderilen ilk hizmetçidir. Oldukça savruk ve dominant bir genç kızdır. Fatma Teyze'yle tanışır tanışmaz ona ev işleri hakkında emirler vermeye başlar. Böylece Fatma Teyze'nin Nezik'le görüşmesi hüsrarla sonuçlanmıştır.

**Kezban** Fatma Teyze'nin görüştüğü ikinci hizmetçi adayıdır. İlk aday Nezik dominant ve çekilmez bir karakterken bu sefer de oldukça sakar bir genç kız gönderilmiştir. Kezban, beceriksizce etrafındaki her şeyi kırıp dökmüştür. İkinci görüşmenin de hüsrarla sonuçlanmasının ardından Fatma Teyze, tüm umudunu Ayşe Komşu'nun göndereceği son adaya bağlar.

## ÖYKÜ

**Fatma Teyze hizmetçi arayışında** Yaşlı, üzgün ve bitkin bir kadın olan Fatma Teyze, yakın bir zamanda hizmetçisi evden ayrıldığı için kederlidir. Zira ayrılan hizmetçi, onun huylarını ve alışkanlıklarını çok iyi bilmektedir. Bu saatten sonra yeni bir hizmetçi bulmak ve ona alışmak Fatma Teyze için çok zor görünmektedir. Bu derdini yakın komşusu Ayşe'ye anlatır. Yardımsever bir insan olan Komşu Ayşe, Fatma Teyze'nin derdine bir çözüm arar. Elinden geleni yapmak için sağa sola haber vermiştir. Bir diğer tanıdığı olan Dilber Dudu, yakın zamanda görüşmesi için Fatma Teyze'ye birkaç hizmetçi gönderecektir.

**Ayşe Komşu'nun teklifi** Fatma Teyze ve Ayşe Komşu nasıl yeni bir hizmetçi bulabileceklerini tartışırken, Ayşe Komşu söylemekten uzun süredir çekindiği bir konudan bahsetmek ister. Konuya yavaş yavaş girmeyi tercih eder: Öncelikle Fatma Teyze'ye bu devirde güvenilir bir hizmetçi bulmanın zorluğundan bahseder. Daha sonra tanımadık bir hizmetçidense, yoksul ve güvenilir bir akrabayı yanına almanın daha iyi olacağını söyler. En sonunda konuyu Fatma Teyze'nin amcasının torunu Zeynep'e getirir. Zeynep'in ismini duyan Fatma Teyze çok sinirlenir, zira Zeynep'in annesi Hürmüz'le arası bozuktur. İki akraba, Fatma Teyze'nin annesinden kalan sandığa Hürmüz'ün el koyması nedeniyle birbirlerine küsmüştür. Ayşe Komşu'nun teklifi, Fatma Teyze'nin Zeynep'i yanına hizmetçi olarak almasıdır. Fatma Teyze, daha önce Zeynep'i görmemiştir ve nasıl bir genç kız olduğunu bilmemektedir. Ancak yine de Hürmüz'e olan kını nedeniyle, Zeynep'i yanına almak istemez. Ayşe komşunun ısrarlarına rağmen Fatma Teyze konunun kapanmasını ister.

**Eve gelen ilk hizmetçi adayı: Nezik** Fatma Teyze'nin evine ilk gelen hizmetçi adayı Nezik adında, pasaklı ve sakar bir genç kızdır. İçeriye paldır küldür girer. Daha girer girmez eski çalıştığı yer ile ilgili yakınmalara başlar. Eski evindeki işlerin yoğunluğundan bıkmıştır. Çok sıkıntılı ve takıntılı bir kişi olan Nezik, Fatma Teyze'nin tüm sorularını sert bir şekilde yanıtlamaktadır. Evde çamaşırların ancak aydan aya yıkayabileceğini söyler. Üstelik fazladan bulaşık istememektedir. Adeta Fatma Teyze'ye emreder gibi konuşmaktadır. Hiç durmadan konuşup bir yandan kendi meziyetlerini anlatırken diğer yandan evde kuracağı otoriteden bahseder ve emirler vermeye devam eder. Fatma Teyze, bu genç kızın tavırlarından sıkılıp onu gönderir. Genç kızın ahmaklığından yakınıp kendi şansına küser.

**Eve gelen ikinci hizmetçi adayı: Kezban** Fatma Teyze'yle görüşmeye gelen ikinci aday, Kezban adında korkak ve oldukça sakar bir genç kızdır. İçeri girdiği andan itibaren çekingen ve telaşlıdır. Bu telaş nedeniyle konuşurken masanın üzerindeki dikiş sepetini yere düşürür. Fatma Teyze, genç kızdan yere dökülenleri toplamasını ister. Ancak Kezban bunu bile beceremez, telaşı gittikçe artar. İğnelerin eline batmasından korkmaktadır. Ardından aniden ayağa kalkar ancak bu sefer de masayı devirir, her şey yere dökülmüştür. Fatma Teyze iç çekerek sinirlenir ve Kezban'ı evden gönderir. Genç kız kapıya yaklaştığında tavla masasını devirmek üzereyken Fatma Teyze son anda hamle yaparak masayı tutmayı başarır. İkinci adayla görüşme de hüsrarla sonuçlanmıştır.

**Eve gelen üçüncü hizmetçi adayı: Zeynep** Dilber Dudu'nun gönderdiği hizmetçilerin hepsi boş çıkmıştır. Fatma Teyze artık Dilber'den ümidi kesmiş, Ayşe Komşu'nun göndereceği son hizmetçi adayını beklemektedir. Az sonra kapı çalınır ve içeriye çok kibar ve nazik bir genç kız olan Zeynep girer. Fatma Teyze, genç kızın güzelliğinden etkilenip, ona yaşlı bir kadınla yaşamaktan sıkılıp sıkılmayacağını sorar. Ancak Zeynep, Fatma Teyze'yle yaşayıp ona göz kulak olmaktan büyük bir mutluluk duyacağını belirtir. Ardından yere dökülmüş olan eşyaları görüp maharetle hepsini toplar. Fatma Teyze, genç kızın yeteneğinden etkilenmiştir. Zeynep, çok iyi yemekler ve üstelik aperiatifler pişirebileceğini söyler. Dahası, temizlik konusunda çok hassas ve titiz olduğunu belirtir. Zeynep konuştuğunda Fatma Teyze'nin genç kıza olan hayranlığı artmaktadır. Zeynep, dikiş yapmayı da çok iyi bilmektedir. Fatma Teyze, genç kıza sık sık dışarı çıkıp çıkmadığını sorar. Bunun üzerine Zeynep, dışarı çıkmak yerine Fatma Teyze'yle vakit geçirmekten ve ona kitap, gazete vs. okumaktan büyük keyif alacağını söyler. Tavla oynamayı dahi bilmektedir. Böylece Fatma Teyze kararını verir. Zeynep'in kendisi için Allah'ın lütfu olduğunu düşünür ve ikili tavla oynamaya başlar.

**Zeynep ve Fatma Teyze'nin mükemmel uyumu** Fatma Teyze, Zeynep'in hizmetinden ve dostluğundan çok memnun kalmıştır. Zira Zeynep Fatma Teyze'ye adeta kul köle olmuştur. Zeynep, Fatma Teyze'ye annesi gibi göz kulak olmaktadır. Fatma Teyze hastalanıp huysuzlandığında onun yanında kalıp destek olur. İzinsiz dışarı çıkmaz ve sürekli Fatma Teyze'ye kitap okur. Ancak yalnızca konu ailesinden açıldığında Zeynep üzgün ve suskun görünmektedir. Fatma Teyze bu duruma anlam veremese da fazla kurcalamaz.

**Zeynep'in gerçek kimliği ortaya çıkar: Kayıp yüzünden kazanç** Bir gün Zeynep yine Fatma Teyze'ye gazetede haberleri okumaktadır. Ufak tefek kaza haberlerinden sonra sıra bir iflas haberine gelir. İnsanlardan aldıkları parayı faizle işleyen bir kurum olan "Sağlam Gelir Müessesesi" habere göre iflas etmiştir. Zeynep bu haberi okuduğunda Fatma Teyze yerinden sıçrar. Zira bütün mal varlığını bu kurumda işletmek için yatırmıştır. Şimdiyse beş parasız kalmıştır. Büyük bir üzüntü yaşayan Fatma Teyze, kendisi için en üzücü olan şeyin Zeynep'le ayrılmak olduğunu söyler. Çünkü artık ona ödeme yapamayacaktır. Bunun üzerine Zeynep, aralarında yalnızca ufak bir değişiklik yaparak beraber yaşamaya devam edebileceklerini söyler: "Hizmetçiniz Zeynep" artık "akrabanız Zeynep" olacaktır.

Zeynep, Ayşe Komşu'yla yaptıkları planı tüm açıklığıyla anlatır. Ayşe Komşu, Fatma Teyze'nin küs olduğu akrabası Hürmüz'ün kızını böyle bir oyun vesilesiyle Fatma Teyze'yle tanıştırmıştır. Fatma Teyze, Zeynep'le artık et tırnak gibi olduklarının farkındadır. Bu nedenle oyuna gelmiş olmasına kızmaz ve Zeynep'i bağrına basar. Ayşe Komşu, Fatma Teyze'nin bütün parasını kaybetmesine rağmen mutlu görünmesini sorgular. Bunun üzerine Fatma Teyze'nin yanıtı şu olur: "[eliyle Zeynep'i çağırır ve bağrına basarak] Bu bana kayıp yüzünden kazanç oldu... Birkaç yüz lira kaybettim, fakat değer biçilmez bir hazine kazandım!"

## TEMALAR

*Kayıp/Kazanç kavramlarının doğası* Eserin ana teması, bir kişinin hayatında elde ettiklerinin kayıp ve kazanç kavramları açısından değerinin sorgulanmasıdır. Keza Fatma Teyze, uzunca bir süre kendisi için en büyük değere sahip olan aile bağlarını, mal ve mülk uğruna elinin tersiyle itmiştir. Ancak hikayenin sonlarına doğru kendisi için en önemli olan asıl kazancın, sağlam aile bağları olduğunun farkına varır.

*Aile ilişkileri* Eserin ikincil önemdeki bir diğer teması teması, aile ilişkilerinin doğasıdır. Nitekim Fatma Teyze, artık kendine bakamayacak bir hâldeyken çevresindeki tek akrabasıyla kavgalıdır. Yalnız başına kaldığı için kendisine bakacak bir yabancı arar. Ayşe Komşu, aile bağlarının değerini bildiği için Fatma Teyze'ye yeğeni Zeynep'i önermiştir. Fatma Teyze'nin akrabasıyla küslüğünde ısrar etmesi, eserin mizahi niteliğine kaynaklık eder.

## KARAKTER ANALİZİ

### Fatma Teyze (Ağlak)

**Karakter** Yalnız bir yaşam süren ve kendine bakamayacak durumda olan Fatma Teyze, üzgün, ağlak bir karakter yapısına sahiptir. Sık sık annesini, ailesini düşünerek iç geçirir ve ağlar.

**Aktivite** Eserin merkezinde yer alan aktivite, Fatma Teyze'nin kendisine yeni bir hizmetçi arayışıdır. Kısa bir süre önce kendisinin tüm huylarını bilen eski hizmetçisi evi terk etmiştir. Böylece Fatma Teyze'nin kendisine uygun bir hizmetçi arayışı başlar.

## ÖRNEK ANILAR

**Ağlak** Fatma Teyze, bütün üzünlüğüne rağmen Zeynep'in kendisine güler yüzle hizmet etmesine minnet duymaktadır. "Bana kul köle, esir oldu... Ah, ben yatakta ağlamaklı oldum. Hep rahmetli anneciğimi hatırladım. Bana anneciğim de baksana, bu kadar bakardı. Ne uykusuzluktan ne de yorgunluktan şikayet etmedi. Hep, güler yüzle hizmet etti."

### Ayşe Komşu (Yardımsaver)

**Karakter** Fatma Teyze'nin yakınındaki en samimi kişi olan Ayşe Komşu, yardımsaver bir kişilik yapısına sahiptir. Onun yeni bir hizmetçi arayışında hiç geri durmadan içten bir hevesle yardımcı olur. Dahası, onun için en uygun seçeneğin, yeğeni Zeynep olduğunu düşündüğü için bu hususta gizli bir plan kurar.

**Aktivite** Ayşe Komşu'nun temel etkinliği, Fatma Teyze'ye göz kulak olmaktır. Komşuluk ilişkilerini önemseyen Ayşe Komşu, Fatma Teyze'nin kendisine en uygun hizmetçiyi bulması için elinden geleni yapar. Bu hususta onun yeğeni Zeynep'i devreye sokan da Ayşe Komşu olmuştur.

## ÖRNEK ANILAR

**Yardımsaver** Fatma Teyze üzgün bir şekilde yeni bir hizmetçi aramaktadır. Ona destek olan tek kişi Ayşe Komşu'dur. "Üzülme, Fatma teyzeciğim. Biz ne güne duruyoruz? Sen, merak etme... Her şey yoluna girer. Ben, Dilber Dudu'ya söyledim. O , sağa sola baş vuruyor. Sana tam istediğin gibi, elinden aşçılık, işçilik gelir, bir kız, bir kadın bulacak."

### Zeynep (Cefakeş)

**Karakter** Genç yaşına rağmen Zeynep, sıkıntılara ve acılara katlanmasını bilen cefakeş bir karakterdir. Fatma Teyze'yle tanıştıktan sonra yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen ses çıkarmadan güler yüzle hizmet etmeye devam eder. Bu karakteri nedeniyle Fatma Teyze'yi çok memnun etmiştir.

**Aktivite** Zeynep'in temel etkinliği, bıkmadan usanmadan Fatma Teyze'nin işlerini görmek ve ona destek olmaktır. Becerikli bir genç kız olan Zeynep, çamaşırdan dikişe, aşçılıktan kitap okumaya kadar Fatma Teyze'nin ihtiyaç duyduğu bütün işleri görür.

#### ÖRNEK ANILAR

**Cefakeş** Fatma Teyze, Zeynep'in genç yaşına rağmen bu kadar sıkıntıya katlanabilmesine, cefakeşliğine hayret etmektedir. "Bu yaşta bir genç kızın, ağrı sızı dinlemesi, akıllar alacak gibi değil... Sokağa bile çıkmadı. Bu zamanda izin istemeden sokağa çıkmayan, bir ihtiyarın karşısına geçip saatlerce tavla oynayan; gazete, kitap okuyan hizmetçi nerede?"

#### Nezik (Savruk / Üşengeç)

**Karakter** Fatma Teyze'ye hizmet etmek için görüşmeye gelen ilk aday Nezik, savruk ve üşengeç bir karakter yapısına sahiptir. Bu özelliği nedeniyle daha ilk andan itibaren Fatma Teyze'yi bıktırır.

**Aktivite** Hizmetçilik işi arayışında olan Nezik, fazla çalışmayacağı ve üzerinde otorite kurabileceği bir ev hanımı arayışı içerisindedir.

#### ÖRNEK ANILAR

**Savruk / Üşengeç** Nezik'in, Fatma Teyze'ye sunduğu şartlardan biri fazla tabağın kirlenmemesidir. Sunduğu bu şartlardan savruk ve üşengeç bir karakter olduğu bariz bir şekilde anlaşılmaktadır. "Yemeklerin hepsi bir yere gitmeyecek mi? Tabağı ekmekle iyice sıyırırısın. Tertemiz olur... Ayna gibi parlar.. Sonra, her gün tahtaları silip süpürmek olmaz. Tahtalar aşınır, haftada bir, odaların eşyalarını kaba tozunu alırsın... Bayramlardan bayramlara da bir su silersek... Değil mi ya kadının?"

#### Kezban (Sakar)

**Karakter** Kezban, oldukça sakar bir karakterdir. Görüşmeye geldiği ilk andan itibaren etrafındaki eşyaları kırıp döker. Fatma Teyze'yi bu özelliği nedeniyle hayal kırıklığına uğratmıştır.

**Aktivite** Tüm sakarlığına ve korkaklığına rağmen, hizmetçi olarak çalışabileceği bir ev arayışı içerisindedir. Fatma Teyze'nin bir hizmetçiye ihtiyacı olduğunu duyunca onunla görüşmeye gelmiştir.

#### ÖRNEK ANILAR

**Sakar** Kezban, ilk iş görüşmesinde eline her işin yaraştığını söylerken önündeki dikiş sepetini yere devirir. "Elbette, elim her işe yararır [Bunu söylerken, ellerini dayadığı koltuğu sarsar; dikiş sepeti yere düşer. Onu yakalamak ister, koltuğu devirir. Dikiş sepetindekiler, yerlere dökülür, saçılır]: Ah!"

